

Degen van de Ridderschap Overijssel M.1914

door G.R. Hof

Wie in mijn artikel over de blanke wapens van de Nederlandse Orden en Ridderschappen de afgebeelde degens bekijkt van de Provinciale Ridderschappen zou de indruk kunnen krijgen dat die degens altijd het Provinciale (heraldische) wapen op de stootplaat dragen. Dat nu blijkt niet zo te zijn: in elk geval in Overijssel was het zo dat de Ridderschap van Overijssel een eigen (heraldisch) wapen voerde dat op de degens kan worden teruggevonden. Reden dus om een dergelijke degen te presenteren.

het achterwerk is het op barokke wijze getooid met vederbossen en het gaat bijna geheel schuil achter laag afhanginge schrabrakken. De wijze waarop het paard is uitgedost roept herinneringen op aan de lijkstaatsies van soevereinen. In deze ceremoniële optochten liep zowel een 'treurpaard' als een 'vreugdepaard' mee. Dit laatste was het geval, wanneer de gestorven soeverein een erfopvolger naliet. Het 'vreugdepaard' zag er meestal uit, zoals op het wapen van de ridderschap. Met dit wapen drukte de ridderschap zeker uit zich te zien als een soevereine stand. Tenslotte wordt het schild gedekt met een gouden kroon van drie grote en twee kleinere bladeren. En ook deze kroon verwijst naar de soevereiniteit". Toen na de Franse tijd in 1817 de ridderschappen werden hersteld, wenste de ridderschap vast te houden aan het 17e eeuwse model, dat terwijl er een algemeen geldend voorschrift was om het provinciale wapen te gebruiken. Pas in 1914 werd een eenvoudiger (heraldisch) wapen ontwikkeld van een zwaardzwaaiende ridder te paard zonder het wapen van Overijssel en zonder de tekenen van soevereiniteit. Het (heraldisch) wapen op de Degen M.1914 is in zoverre hybride te noemen dat het (heraldische) wapen het oude, 17e eeuwse is, maar het randschrift niet luidt SIGILLUM ORDINIS EQUESTRIS TRANSISALANIAE, het randschrift zoals dat vanaf de 17e eeuw werd gevoerd, maar het na 1914 gebruikelijke ORD(O) EQ(UESTRIS) TRANSISALANIAE.

Het ambtskostuum

In 1817 werd door de Ridderschap van Overijssel een ambtskostuum voorgesteld, ééntje dat groot kostuum werd genoemd en ééntje dat klein kostuum heette. Dit werd per KB 20 december 1817 No.66 vastgesteld. Het kostuum werd in 1838 (vervallen van kniebroek ten hove) en 1847 (hofvrouw) nog aangepast, maar na 1850 verwaterde het dragen ervan. Toen men echter de leden van de heropgerichte Ridderschap van Utrecht en de Ridderschap van Gelderland bij ontvangsten ten hove weer zag verschijnen in de hen toebehorende kostuums werd in Overijssel bepaald dat men in voorkomende gevallen ook het voor hen vastgestelde kostuum zou dragen.

Maar de heren Bentinck en Van Rechteren Limpurg Rechteren, eens tegelijkertijd ten hove verschijnend in het ridderschapskostuum,

Ridderschap van Overijssel

Over de functie van de Ridderschappen in het staatsbestel heb ik eerder geschreven.

Pas vanaf 1663 gebruikte de Ridderschap van Overijssel een eigen (heraldisch) wapen (zie afb.2). Het wapen toont een rood veld, waarop een geharnaste ridder te paard, alles van goud. De ridder houdt in de rechterhand een lans en in de linkerhand een ovaal schild met het wapen van Overijssel. Op de degen is het wapen zo klein uitgevoerd dat het wapen van Overijssel nauwelijks als zodanig herkenbaar is.

De uitmonstering van het paard is opvallend. De heer Mensema, in zijn beschrijving van het (heraldische) wapen: "op het hoofd en op

Een andere reden om over dit model wat te schrijven, een model dat zo nadrukkelijk door ambtenaren en gezagsdragers als zogenaamde hofdegen werd gedragen (dus een publiekrechtelijk gebruik), is dat gebruik van dit model door de Ridderschap (die vanaf de grondwetsherziening in 1850 een vereniging was zonder verdere bestuurlijke functies, dus een puur privaatrechtelijke organisatie) toch wel opmerkelijk te noemen is.

Tenslotte is daar dan nog het gegeven dat zelfs bij dit soort toch wat meer perifere wapens het soms mogelijk is een jaartal van vaststelling/invoering te vinden zodat een Model omschrijving te geven is, nl. M.1914 (zie afb.1)

bleken zo aanmerkelijk verschillende kostuums te dragen, ofschoon ze het beiden volgens de voorschriften hadden laten aanmaken. Er werd daarom een commissie ingesteld die met een nadere uitwerking kwam (zie afb. 3) en in het Reglement voor de Ridderschap van 1914 in artikel 5 werden het kostuum en de bijbehorende degen nader omschreven en werd het gevest van de degen in het archief van de Ridderschap opgenomen. Slechts een enkele maal is nadien van het galakostuum gebruik gemaakt, het laatst door ir. J.W.G. baron Sloet van Oldruitenborgh in 1980 bij de inhuldiging van Koningin Beatrix als vertegenwoordiger van de ridderschap.

Om een indicatie te geven over het mogelijke aantal van de degenen: bij de vaststelling van het Model in 1914 bestond de Ridderschap van Overijssel uit 56 leden. In 2000 was het aantal leden 95.

De degen

Van het model geelmetalen hofdegen. Enkelvoudige rond lopende beugel. Afstaande ajour steekplaat met heraldisch wapen. Parelmoer greeplaten. Driekante kling, geërst. Lengte der kling 80,5 cm. Wit lederen schede met vergulde oor- en haakband. Het wapen is gesigneerd met het merk Koningshoofd en Ridderhelm, met daaronder W.K. & C.

Johnson en Wittmann hebben geprobeerd aan de hand van daadwerkelijke, blanke wapens een tijdverdeling te maken van de door Weyersberg, Kirschbaum & Co gebruikte logo's:

- vanaf het ontstaan van de firma (1883) tot plm. 1914: het "side-by-side" logo van het koningshoofd en de ridderhelm, met daaronder W.K. & C.
- ridderhelm van het "no neck" type vanaf plm. 1910 tot en met 1912
- vanaf plm. 1914 tot laat in de periode van de Weimar republiek: ridderhelm van het "high-neck" type. Ikzelf zou daar aan toe willen voegen:
- vanaf plm. 1920 tot aan de oorlog: ridderhelm met daaronder WKC

Geraadpleegde bronnen

- Hof, G.R., Blanke wapens van Nederlandse Orden en Ridderschappen, De Wapenverzamelaar, 1996
- Johnson, T.M. & Wittmann, T.T., Collecting the edged weapons of Imperial Germany, Vol I, Columbia S.C., USA, 1988
- Mensema, A.J., Mooijweer, Js en Streng, J.C., De Ridderschap van Overijssel: le métier du noble, Zwolle, Waanders, s.a. (w.s. 2000)

